2. *Ильин И. П.* Постструктурализм. Деконструктивизм. Постмодернизм / И. П. Ильин. – М., 1996. – С. 131.

3. *Козловський П.* Постмодерна культура / П. Козловський // Сучасна зарубіжна філософія. – К., 1996. – С. 293.

4. *Гайденко П. П.* Искусство и бытие. М. Хайдеггер о сущности художественного произведения / П. П. Гайденко // Философия. Религия. Культура. – М., 1982. – С. 198.

5. *Хоружий С. С.* Человек и его три дальних удела. Новая антропология на базе древнего опыта / С. С. Хоружий // Вопросы философии. – 2003. – № 1. – С. 39.

6. *Хамітов Н. В.* Антропологія граничного буття: постановка проблеми / Н. В. Хамітов // Колізії анторопологічного розмислу. – К., 2002. – С. 98.

УДК 101

М.В. Ольховик, канд. філос. наук, доцент
Чернігівський національний педагогічний університет імені Т. Г. Шевченка, м. Чернігів, Україна

ІНТЕРПРЕТАЦІЯ ЯК ФАКТОР ФОРМУВАННЯ НОВОГО ХУДОЖНЬОГО ФЕНОМЕНУ

Теоретично окреслено категорію тексту через поняття інтерпретації, проаналізовано особливість вторинної природи феномену інтерпретації, оскільки вона містить тією або іншою мірою елемент наслідування пройденого, але в новій системі соціокультурних і естетичних зв'язків.

Розглянуто проблему стосовно читача, надана класифікація його за трьома типами. Виявлено, що читач, як суб'єкт, орієнтований на сприймання, інтерпретацію та розуміння. Його роль досить вагома в комунікативному акті. З'ясовано, що згідно з вищенаведеним читач, як і автор, виступає інтерпретатором смислів через їх відтворення, (спів)творення, що є важливим для реалізації художнього феномену.

Ключові слова: *текст, інтерпретація, ідентичність, інтертекстуальність.*

Теоретически очерчено категорию текста в контексте интерпретации, проанализирована особенность вторичной природы феномена интерпретации, так как она содержит в той или иной мере элемент наследования пройденного, но в новой системе социокультурных и эстетических связей.

Рассмотрена проблема относительно читателя, дана классификация его по трем типам. Определено, что читатель, как субъект, ориентирован на восприятие, интерпретацию и понимание. Его роль достаточно важна в коммуникативном акте. Исходя из сказанного, читатель, как и автор, выступает интерпретатором смыслов путем их воссоздания, что является важным для реализации художественного феномена.

Ключевые слова: *текст, интерпретация, идентичность, интертекстуальность.*

The article deals with the category of text which is characterised through the concept of interpretation theoretically, the peculiarity of the secondary nature of the interpretation phenomenon is analysed since it contains the imitation element of the gained one but in the new system of sociocultural and aesthetic relations.

The author points out three types of a reader. It gives the opportunity to show that a reader as a subject is meant for perception, interpretation and understanding. His role is important enough in a communicative act. It is found out that a reader as well as an author is an interpreter of senses reproducing and making them which is important for realization of the fiction phenomenon.

Key words: *text, interpretation, identity, intertextuality.*

Інтерпретація як філософська категорія найбільш ґрунтовно була опрацьована в межах герменевтики та феноменології. Вивченню і поясненню проблеми інтерпретації були присвячені дослідження багатьох філософів-герменевтів (Г. Гадамер, В. Дільтей, М. Гайдеггер, Ф. Шлеєрмахер та ін.).

Так, німецький філософ Ф. Шлеєрмахер надавав вагомого значення інтерпретації тексту, що поєднує мову, текст та мислення як автора, так і читача, а розкриття останнім авторського задуму свідчить про істинне тлумачення зашифрованого повідомлення [9, с. 4]. Продовжуючи розвиток ідей щодо тлумачення тексту як розкриття прихованих смислів, В. Дільтей наголошував на важливості усвідомлення особистісних рис автора, його індивідуальності, світогляду та картини світу.

Розвиток поняття інтерпретації пов'язаний з ідеями феноменології, що були обґрунтовані в працях Е. Гуссерля, і знайшли відображення та вдосконалення в роботах П. Рікера.

Інтерпретація – це тлумачення, трактування, розкриття змісту тексту. Процес інтерпретації забезпечує спілкування і розуміння. Його складність щодо художнього тексту визначається насамперед неоднозначністю смислової структури такого тексту, що вимагає для розуміння інтелектуальних зусиль. Так, П. Рікер пов'язує інтерпретацію з особливою роботою мислення, яка полягає в розшифруванні сенсу, що стоїть за очевидним змістом, у розкритті рівнів значення, укладених в буквальному тексті [7, с. 18].

Літературний текст, як і будь-який інший твір мистецтва, спрямований насамперед на сприйняття. Феномен сприйняття, зокрема, тексту, став актуальною проблемою ще новітньої гуманітаристики, особливо в контексті філософських розробок, які означили сприйняття як онтологічний і гносеологічний феномен. Так, уже Д. Юм, досліджуючи сприйняття загалом, наголошував на тому, що людський досвід складається зі сприйняття, яке у свою чергу поділяється на враження (відчуття та емоції) та ідеї (згадування та уяви). Після сприйняття, той хто пізнає, починає опрацьовувати цю уяву.

Проблема сприйняття тексту безпосередньо торкнулася питання означення тексту як такого, в якому відбувається синтез наукових понять і художньої образності. З цього можна зробити логічний висновок, що на противагу редукції тексту до його вторинної інструментальної функції означування та повідомлення (редукції, яка з успіхом процвітала більш ніж два тисячоліття філософської активності людства) ми маємо сьогодні надати текстові належних йому певних універсальних рис.

Багато філософів, зокрема, Мартін Гайдеггер, Фрідріх Ніцше, Артур Шопенгауер, Девід Юм, намагалися саме завдяки текстуальним експериментам наблизити свою філософію до літературних конструкцій. Подібним чином філософію І. Канта майже неможливо аналізувати окремо від надбання німецьких романтиків, адже саме ці останні зробили літературу (як й інші види мистецтва) наріжним каменем німецької класичної філософії [2, с. 91]. Намагаючись простежити спільні риси філософії та літератури, ми можемо стверджувати, що найбільш яскраво вони репрезентовані саме тим, що і філософія, і література використовують для самовираження текстуальні побудови різного рівня організації. Тобто філософія і література саме завдяки уречевленню у текстуальній структурі фактично займають той епістемологічний сектор, у якому суттєво не відрізняються [2, с. 92].

У такий саме спосіб трансформується і критичний підхід до текстових ресурсів: зрощення тексту з позатекстовими реаліями демонструє наявність не лише внутрішніх його властивостей, але й намагання відповідати тому, що він описує – реальності. Текст перестав бути системою, замкненою на собі, та включився у набагато різноманітнішу та багатограннішу позатекстову дійсність.

Сприйняття тексту в сукупності з прочитанням і реакцією становить собою особливий психологічний процес, із чого випливає, що текст – не просто набір знаків чи їхня послідовність, а могутній комплексний стимул. У такому випадку результат інтерпретації не може бути повідомленням, тотожним текстові, – це вже інший текст, з іншою інформацією. Так, М. Лонг говорить: «Інтерпретація сама по собі – твір мистецтва» [6, с. 231]. Необхідно акцентувати, що для інтерпретації характерна вторинна природа, тому що вона містить тією чи іншою мірою елемент наслідування пройденого, але в новій системі соціокультурних і естетичних зв'язків. У такому аспекті важливим постає означення інтертекстуальності. Дискурс інтертекстуального підходу сформувався завдяки працям теоретиків ХХ ст. (Ю. Крістева, Р. Барт, Ж. Дерріда, Ж. Женетт, М. Фуко та ін.), надалі ж у рецепції наступних дослідників набув розмаїття. Інтертекстуальність – це метод прочитання одного тексту супроти іншого, що дає змогу висвітлити спільні текстуальні та ідеологічні резонанси; це визнання, що всі тексти та ідеї існують у мережі відносин.

Вивчаючи інтертекстуальність у контексті семіології, зокрема, Ролан Барт запропонував канонічне тлумачення інтертексту. Засадничим для цього тлумачення є твердження, що кожний текст є інтертекстом, інші ж тексти присутні в ньому на різних рівнях у краще чи гірше розпізнаних формах: інтертекст — це «текст у тексті» [1, с. 415]. Перехід від тексту, який міститься сам у собі, до тексту, що має численні точки зв'язків із іншими текстами, історією та культурою, віддзеркалюється в критичному зміщенні від дискусій про літературний вплив до інтертекстуальності. Це вплинуло на практику читання в різні способи (Девід Кліпінгер).

З позиції читача, інтертекстуальність – здатність знайти в тексті інтертекстуальні примітки – пов'язана з установкою на глибше розуміння тексту за рахунок його зв'язків з іншими текстами. З погляду автора, інтертекстуальність – це засіб створення власного тексту, ствердження своєї творчої індивідуальності через будування складної системи відношень із текстами інших авторів. Увага вчених зосереджена не тільки на розрізненні цих позицій, а й на з'ясуванні різних видів інтертекстуальності у творах письменників.

З кожним новим десятиліттям відкриваються нові методологічні перспективи і виробляються оригінальні моделі інтерпретації художнього твору, які визнають пріоритетність читача, надають йому право співавторства. Однак посилення ролі реципієнта породило проблему «вседозволеності читача та його уяви в продукуванні нескінченної, неконтрольованої ланцюгової реакції рецепції художнього тексту» [8, с. 13].

Італійський семіотик та медієвіст Умберто Еко вважає, що, коли текст створюється не для одного адресата, а для читацької публіки, то автору відомо, що його не інтерпретуватимуть згідно з його напрямком свідомості. Кожний акт читання – це взаємодія між компетенцією читача та компетенцією, яку постулює текст. Отже, інтертекстуальність постає як цілковита відмова усувати тексти та акт прочитання й написання з перспективи суспільно-історичних зацікавлень.

Тут на перший план виступає вже проблема читача, якого в контексті інтерпретації можна означити таким чином.

1. Читач як споживач літературної (у широкому розумінні цього слова) продукції – результату авторської праці, зафіксованого на писемних (рукописних і друкованих) носіях інформації.

2. Читач як об'єкт навмисного і ненавмисного, прямого і непрямого, а нерідко й маніпулятивного впливу за допомогою закладеної в тексті інформації та спеціально організованої його структури. При цьому матеріалами впливу є свідома й несвідома сфери психіки читача, зокрема, настанови, стереотипи, горизонти сподівань (читацькі сподівання).

Подібне уявлення про читача випливає із самої двосторонньої природи тексту як повідомлення (знака в знаковій системі культури), що виконує дві взаємопов'язані функції – інформативну та впливову, а також із особливостей психології сприймання людиною будь-якої інформації. «Сприйняття практично всієї інформації, яка надходить до нас із зовнішнього світу, супроводжується певними внутрішніми переживаннями. Повторюваність закріплює зв'язки інформації та емоцій, певний зміст породжує певне переживання. У свідомості формується відповідність між емоціями й смисловою інформацією, причому емоції стають носієм і/або джерелом інформації» [5, с. 5].

3. Читач як суб'єкт сприймання, інтерпретації та розуміння тексту. Таке бачення читача відводить йому надзвичайно вагоме місце в комунікативному акті. Згідно з цим місцем читач, як і автор, виступає виробником смислів через їх відтворення, творення, співтворення. Міра участі читача в породженні смислів знову ж таки прямо залежить від структури тексту, а саме – від її відкритості (Умберто Еко) або закритості, схематичності чи повноти (Роман Інгарден).

Твір відкритої структури характеризується смисловою незавершеністю: «…відкритість, – зауважує Умберто Еко, – зовсім не передбачає «невизначеності» повідомлення, «нескінченних» можливостей форми, свободи «споживання». Існує тільки сукупність розв'язків сприйняття, визначених та зумовлених так, що виконавча реакція читача ніколи не уникає контролю автора» [3, с. 410-411]. Відкритість чи схематичність твору вимагає не звичайного читання, а читання-інтерпретації, читання діалогу як продуктивних шляхів надання смислу висловлюванням, їх розуміння.

У результаті цього за останні тридцять років було запропоновано нові терміни на означення категорії читача: «імпліцитний читач» В. Ізера, «зразковий читач» У. Еко, «архічитач» М. Ріффатера, «поінформований читач» С. Фіша [4, с. 168].

Аналізуючи особливості інтерпретації, Умберто Еко твердить, що саме текст має завдання витворити зразкового читача. Зразковий читач – не обов'язково той, що висуває єдину інтерпретацію. Текст може передбачати зразкового читача, що має право випробовувати нескінченну кількість домислів.

Отже, інтерпретацію художнього тексту в широкому розумінні можна трактувати як тлумачення тексту. Відповідно до цього, вона трактується як робота мислення, яка включає в себе дії зі сприйняття, розуміння тексту та його елементів, а також з відображення певних результатів цього процесу, аналізу й оцінювання їхнього змісту. Інтерпретація пояснює, як певні психологічні особливості сприйняття тексту зумовлюються його сутністю. Вона визначає появу нових художніх феноменів, наприклад, першоджерелом яких виступала література, адже кожний новий вид мистецтва завдяки властивим йому естетико-художнім засобам здатний породжувати новий феномен.

Список використаних джерел

1. *Барт Р.* От произведения к тексту / Роланд Барт // Избранные работы: Семиотика. Поэтика, – М., 1994. – 594 с.
2. *Березинська З. В.* Німецька народна епічна поезія в перекладах Івана Франка / З. В. Березинська // Іван Франко. Статті і матеріали. Збірник восьмий. – Львів : Вид-во Львівського ун-ту, 1960. – С. 130-140.
3. *Еко У.* Поетика відкритого твору / У. Еко // Слово. Знак. Дискурс: Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 1996. – С. 408-419.
4. *Зубрицька М.* Читач як теоретична категорія в культурологічному дискурсі XX сторіччя / М. Зубрицька // Вісник львівського університету. Серія "Журналістика". – 2007. – Вип. 31. – С. 166-173.
5. *Кухаренко В. А.* Интерпретация текста : учеб. пособие / В. А. Кухаренко. – 2-е изд., перераб. – М. : Просвещение, 1988. – 192 с.
6. *Лонг М.* За роялем с Дебюсси / М. Лонг ; пер. с фр. Ж. Грушанской ; под ред. и с предисл. Е. Бронфин. – М., 1985. – 305 с.
7. *Рикер П.* Конфликт интерпретаций: очерки о герменевтике / П. Рикер. – М., 1995. – 18 с.
8. *Слово.* Знак. Дискурс. Антологія світової літературно-критичної думки XX ст. / за ред. М. Зубрицької. – Львів : Літопис, 2001. – 415 с.
9. *Шлейермахер Ф. Д.* Речи о религии к образованным людям ее презирающим. Монологи / Ф. Д. Шлейермахер. – СПб. : Алетейя, 1994. – 334 с.

УДК 304.44

Н.В. Шакун, канд. філос. наук, доцент
Чернігівський державний інститут економіки і управління, м. Чернігів, Україна

СВІТОГЛЯДНО-ФІЛОСОФСЬКІ ПІДХОДИ ДО СОЦІАЛЬНОЇ ПІДТРИМКИ НУЖДЕННИХ У КОНТЕКСТІ УКРАЇНСЬКОЇ ФІЛОСОФІЇ

Аналізується світоглядно-філософське підґрунтя вітчизняного досвіду соціальної підтримки нужденних. Підкреслюється необхідність урахування вітчизняних філософських ідей для визначення ефективних стратегій орієнтації соціальної роботи в умовах сучасного українського суспільства.

Ключові слова: *соціальна підтримка, соціальна робота, світоглядно-філософські підходи, українська філософія.*

Анализируются мировоззренческо-философские основания отечественного опыта социальной поддержки нуждающихся. Подчеркивается необходимость учета отечественных философских идей для определения эффективных стратегий ориентации социальной работы в условиях современного украинского общества.

Ключевые слова: *социальная поддержка, социальная работа, мировоззренческо-философские подходы, украинская философия.*

The article analyses the outlooking and philosophic basis of the domestic experience of social support for those in need. The necessity of taking into consideration the domestic philosophic ideas for social work orientation in conditions of the modern Ukrainian society.

Key words: *social support, social work, outlooking and philosophic approaches, the Ukrainian philosophy.*

Постановка проблеми. Потреба створення, збереження і поширення громадських цінностей та формування ефективної соціальної політики в державі актуалізує світоглядно-філософський аналіз соціальної роботи як особливої галузі наукових знань та професійної діяльності, спрямованої на підтримку соціального функціонування людини